

[Indenrigsministeren.]

Jeg vil naturligvis have opmærksomheden henvendt på problemet for det tilfælde, at der skulle vise sig vanskeligheder på dette område i den kommende tid.

Axel Sørensen: Jeg takker den højtærede indenrigsminister for svaret og vil gerne stille et tillægsspørgsmål. Når man går over til hulkortberegning, indfører man også flere rater for erlæggelse af den personlige skat til kommunen, enten 8 eller 10 rater, mod tidligere kvartalsbetaling. For mig at se kunne man da ændre den tidsfrist, der nu er sat, 1.-15. april, til 1.-15. maj, fordi man ikke derved kommer i vanskeligheder med hensyn til tidsfristerne for rettidig indbetaling af kommuneskat. Derved ville man få tidsfristerne overholdt, og, som jeg sagde før, lov er lov, og det gælder i særlig grad, når det drejer sig om skat; der er mange, der kan finde på at henvende sig på autoritativt sted om vanskelighederne for overholdelse af disse tidsfrister; men bedre ville det være, hvis man indførte de samme bestemmelser, som gælder i så henseende i de øvrige kommuner, som er undtaget fra pligten til at fremlægge skatelisterne. Reglerne herom går ud på, at lister med oplysninger om, hvad skatteyderne skal betale, skal fremlægges til eftersyn, så hver enkelt kan påklage sin egen og naboens skat i rette tid.

Indenrigsministeren (Hans R. Knudsen): Jeg vil gerne sige til det spørgsmål, det ærede medlem nu stiller, at under henvisning til det, jeg allerede har sagt, mener jeg ikke, det er nødvendigt med en generel udsættelse af disse fremlæggelsesfrister. Hvis der i en sognekommune foreligger sådanne særlige forhold, at det bliver umuligt at overholde fristerne, så må fristen for fremlæggelse af listen udskydes; men jeg vil understrege, at der selvfølgelig ikke må ske en længere udskydelse end allerhøjest nødvendigt, og i sådanne tilfælde, hvor man må udskyde fremlæggelsen, bør amtsrådet som tilsynsmyndighed være indforstået med udskydelsen. Endvidere bør der i sådanne tilfælde gennem meddelelse i dagspressen eller på anden måde gives offentligheden underretning om, hvornår listerne vil blive fremlagt, og inden for hvilke frister klage over

ligningen til sogneråd og amtsråd vil kunne fremsættes.

Hermed sluttede spørgsmålet, og spørgetiden var dermed til ende.

Den næste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om udlån til statshusmandsbrug m. m.

(Lovforslaget findes i tillæg A. sp. 245, fremsættelsen i tidenden, sp. 469).

Lovforslaget sattes til forhandling.

Teichert: Forslag til lov om udlån til statshusmandsbrug m. m. er snart velkendt i det høje ting. Når forandringer i priser og omkostninger gør det nødvendigt at foretage en regulering af lånesatserne, vender sagen tilbage til behandling, og jeg håber, at vi også denne gang bliver enige om den nødvendige ajourføring.

Jeg takker den højtærede landbrugsminister for den hurtige fremsættelse af lovforslaget. Der skulle nu være en mulighed for, at de unge mennesker, der skal i gang til foråret, kan få besked om de foreliggende muligheder. Vi har alt for ofte været udsat for, at for sen besked har været til skade for starten.

Fra socialdemokratiets side er vi helt enige i, at lånene til jordkøb reguleres opad som foreslået med 2 000 kr. både for statshusmandsbrug og gartnerier, ligesom vi er enige i nødvendigheden af at forhøje byggelånene med 4 000 kr. for hver af de nævnte grupper, således at disse lånesatser bliver henholdsvis 63 000, 66 000 og 71 000 kr. Vi er forsat interesseret i, at prisstigninger ikke går ud over kvaliteten, ej heller ud over de unges startkapital. Denne er nu mere end nogen sinde nødvendig til et effektivt produktionsapparat.

Det nye i forslaget er, at der gives mulighed for et lån på indtil 7 000 kr. til etablering af forskellige tekniske installationer, som der ikke er dækning for i det foreslåede byggelån, såsom trykvandsforsyning, centralvarme, bad, wc, kølerum m. m. I gamle dage regnede man med, at ved starten måtte selve bygningsrammerne være i orden; så kunne man, efterhånden som

[Teichert.]

økonomien tillod det, udfyldte rammerne med de nævnte installationer. Det gælder ikke mere. Udviklingen i det øvrige byggeri i by og på land må følges op i de nye stats-husmandsbrug. Men de unge er dygtigere end vi ældre, de har bedre uddannelse og opsparingsmuligheder, der bliver udnyttet, så de skal nok klare sig, selv om lånene hverken er rente- eller afdragsfri.

En anden forbedring er, at etablerings-lånet foreslås forhøjet til 7 700 kr. med mulighed for yderligere 300 kr. til læplantning. De erfaringer, man har indhøstet, burde gøre læplantning obligatorisk for alle nye brug. Såsæd og kunstgødning repræsenterer efterhånden så store værdier, at det nok er værd at værne om det.

Vi er enige i de foreslåede ændringer med hensyn til fastere retningslinjer for rente-efterbetalingskravet og for konverteringen af ældre statshusmandslån. Disse bestemmelser kan — fornuftigt administreret — blive en god foranstaltning ved nødvendig omprioritering ved såvel opsupplering af jord og bygninger som ved ejer- og generatørsskifte.

Med disse bemærkninger vil jeg gerne tilsige mit partis støtte til en velvillig og hurtig behandling af lovforslaget.

Peter Larsen: Da mit partis ordfører, det ærede medlem hr. Niels Eriksen, er forhindret i at være til stede, skal jeg gøre nogle bemærkninger. Ved behandlingen af udlåns-loven i fjor blev der foretaget en række ændringer og forbedringer, som var affødt af den betænkning, der var resultatet af arbejdet i kommissionen af 1957. Det lovforslag, som vi behandler i dag, tilsigter derfor stort set kun en ajourføring af de lånesatser, som vi tidligere har haft fremme, og som vi har til behandling hvert år, hvorimod beløbsrammen, det beløb, der samlet stilles til rådighed dels fra jordfonden, dels fra staten, er uændret. Derudover er der enkelte mindre tekniske og administrative ændringer, som jeg senere skal knytte nogle bemærkninger til.

Denne udlånslov er nøje knyttet til selve statshusmandsloven, idet statshusmandsloven ikke foreskriver noget om beløbsrammerne eller om det udlånsbeløb, der skal stilles til rådighed til dette byggeri.

Der vil derfor efter min opfattelse ikke være anledning til nogen egentlig eller større debat omkring hele udstykningstanken, selv om det måske kunne være fristende nok. Jeg tænker her på den stilling, som landbruget står i, idet vi oplever, at flere og flere flytter fra landbruget og går over i andre erhverv, hvilket ganske givet må føre til visse overvejelser hos lovgivningsmagten, fordi det på adskillige områder vel nok vil komme til at knibe med at skaffe folk til de bestående brug. Jeg tænker også på den debat, der føres om brugsstørrelserne inden for landbruget med henblik på at finde frem til de mest rationelle driftsformer, og overhovedet på hele den strukturændring, som er fremme både i diskussionen og i den praktiske landbrugspolitik. Jeg tænker i denne forbindelse tillige på de tidligere drøftede spørgsmål om sammenlægning og nedlægning, herunder også spørgsmålet om landbrugsforpligtelsens størrelse. Det kunne som sagt være interessant at gå ind i en debat om disse ting, men jeg synes, at selve udlånsloven er for spinkelt et grundlag at lægge op til noget sådant på, ikke mindst nu, da landbokommissionen sidder og analyserer disse problemer og prøver at finde frem til tanker og retningslinjer, som forhåbentlig vil blive bærende i nogle år fremover for dansk landbrug. Netop på den baggrund synes jeg vi må vente til en senere lejlighed med at tage en egentlig debat.

Det foreliggende lovforslag tilsigter — som nævnt af den ærede foregående ordfører — en forhøjelse af lånegrænserne med hensyn til jordkøb, til bygninger og til etablering; og så er der det nye: forslaget om de 7 000 kr. til installationslån til forbedring af de sanitære og andre forhold i landbrugsbyggeriet.

Jeg kan i og for sig være enig i de betragtninger, som den ærede foregående ordfører gjorde gældende på dette område. Det synes os rimeligt, så længe vi opretholder denne lovgivning, at de bygninger, som rejses, bliver af en standard og kvalitet, der ikke afviger væsentligt fra andre former for byggeri. Derfor er det rimeligt, at man også med hensyn til de nye installationer søger at tilgodese dette berettigede krav.

Vi er altså enige i, at en ajourføring af de almindelige lånegrænser må forekomme rimeligt, selv om forhøjelserne jo på visse

[Peter Larsen.]

punkter overstiger de faktiske prisstigninger. Vi kan i og for sig også være enige i, at det nye, der foreslås, er noget, vi bør stræbe efter at gennemføre. Det, man måske kunne overveje, er, om pengene dertil skal skaffes af statens midler, eller om der er andre muligheder for at tilvejebringe disse beløb. Jeg finder, at dette er noget, vi nøje må overveje i udvalget, for det store spørgsmål i denne forbindelse må være, om det er muligt at låne disse beløb andre steder, eller om lånemulighederne er udtømt og vi alene er henvist til at bruge af statens midler. Jeg håber, vi kan få dette spørgsmål nærmere undersøgt i udvalget, og slutter min omtale af dette afsnit med at sige, at venstre er indstillet på en løsning af disse problemer på en rimelig måde.

Som slutbemærkning hertil ønsker jeg imidlertid at føje, at vi også må skele til den forskel, der opstår mellem dem, der får brug efter de nye udlånsregler, og de mennesker, som har etableret sig efter de gamle statslånsregler, ikke mindst den store gruppe af landbrugere, unge landbrugere, som køber i den fri handel. Med de nye lånesatser kan man sammenlagt få et lån på op imod 114 000-115 000 kr.

Må jeg endelig i forbindelse med disse lånesatser sige, at det har undret mig, at man har forhøjet lånebeløbene for samtlige kategorier med undtagelse af lån til drivhuse. Jeg vil gerne spørge den højtærede landbrugsminister, om det skyldes en forglemmelse, eller det skyldes, at omkostningerne ved drivhusbyggeri ikke er steget så meget som andre omkostninger inden for landbrugsbyggeriet. Jeg synes, det er et spørgsmål, som vi også må tage med; for når vi nu tilstræber en ajourføring på alle andre områder, synes jeg det må være rimeligt, at vi også gør det med hensyn til drivhusbyggeriet, så meget mere som der jo i visse egne af landet er mange små landbrug, der overgår til gartnerier, en udvikling, som vi i og for sig kan være tilfredse med. Det afgørende for os er, at man i størst mulig udstrækning tilstræber en ligestilling ved denne ajourføring af lånesatserne.

Jeg kommer så til de bestemmelser i lovforslaget, der tager sigte på selve statshusmandsloven, og tænker her særlig på

spørgsmålet om konvertering af ældre lån ved optagelse af tillægslån. Vi er fra venstres side tilfredse med, at man foreslår en ændring her, fordi det jo uvilkårligt vil medføre en kortere afdragstid for alle lån. Det er et synspunkt, som vi gentagne gange har tolket fra vor side, fordi vi har fundet, at de gamle lån havde for lang en løbetid. Kunne man nu ved denne nye ordning opnå en afkortning, ville det skabe en mere rimelig ordning. Vi har den opfattelse, at det vist er rimeligt, at hver generation løser sine egne opgaver.

Vi kan også erklære os tilfredse med, at man vil søge at skabe klare regler med hensyn til spørgsmålet om renteefterbetaling. Her har der for os at se været skævheder, som vi ved har vakt utilfredshed ved salg af en række statshusmandsbrug. Mange har svært ved at forstå, hvorfor der skal være denne forskel under hensyn til, hvilket år man har etableret sig; jeg synes navnlig, det har været tilfældet de senere år, hvor der jo givetvis har fundet mange ejerskifter sted inden for de statshusmandsbrug, der blev oprettet i 20'erne og 30'erne; for deres vedkommende sætter disse skæringspunkter netop ind i 1934 og 1935. Jeg er overbevist om, at der er mange i denne sal, som har været behjælpelige med at klare disse ting, og derfor tror vi fra vor side så afgjort, det vil være en fordel, hvis man får skabt klare regler, både når det drejer sig om ejerskifte, og når der er tale om frivillig konvertering.

Med hensyn til ejerskifteproblemet vil jeg gerne yderligere sige følgende: hvis man tænker sig, at dette efterbetalingskrav skal opretholdes inden for en eller anden størrelsesorden, og at det i så fald skal indgå i handelen, må det være rimeligt, at både køber og sælger er klar over, hvor stort dette beløb engang bliver. Nu fremgår det ikke ganske klart af lovforslaget, hvordan og efter hvilke retningslinjer man har tænkt sig at løse dette problem, og måske er det ikke så enkelt, som det kunne se ud til; men vi håber på, at vi i udvalget kan få klarhed over, hvilke tanker den højtærede landbrugsminister og jordlovsudvalget har gjort sig på dette område.

Jeg vil gerne med disse bemærkninger tilsige venstres støtte til velvillig behandling af lovforslaget i udvalget og under sagens videre forløb.

Niels Ravn: Det forslag til lov om udlån til statshusmandsbrug, som vi her behandler, har meget tilfælles med sine forgængere, også med hensyn til det meget sene tidspunkt for lovforslagets fremsættelse. Der er dog også meget afgørende forskelle, et forhold, som jeg senere skal komme tilbage til. Forinden vil jeg fremkomme med nogle mere principielle betragtninger.

Det er nu tre år siden, det konservative folkeparti sagde fra over for den lovgivning, der her er tale om, ikke fordi vi er modstandere af at få oprettet flere selvstændige erhvervsvirksomheder, hverken inden for landbruget eller inden for andre erhverv — tværtimod er det en konservativ interesse, at vi har så mange selvstændige bedrifter som muligt; men en betingelse må det være, at de bedrifter, som oprettes, passer til tidens krav, og at finansieringen ikke først og fremmest sker over staten. Ved at begrænse den udlånsvirksomhed, der her er tale om, vil man ikke alene kunne aflaste statens udgiftsbudget, men tillige kunne begrænse en udvikling, der efter vor opfattelse er direkte i modstrid med den strukturrationalisering, der er i gang inden for landbruget henimod større driftsenheder.

Denne udvikling har flere årsager. En af dem er den økonomiske udvikling, der betinger, at indtægtsstigningen inden for landbruget har været væsentlig mindre end i andre erhverv. En anden er mekaniseringen og rationaliseringen, som fuldt ud kun kan udnyttes i de større bedrifter. Endelig er der den befolkningsmæssige udvikling med vandringerne fra land til by.

Det er efter vor opfattelse ikke mangelen på brug til de kvalificerede unge landmænd, men derimod mangelen på kvalificerede unge landmænd til de bestående brug, der bliver fremtidens problem. Jeg kunne i den forbindelse henvide til, at vi i øjeblikket er i den situation, at der er for få ansøgere til det ret beskedne antal brug, vi opretter i øjeblikket, navnlig i Jylland, til trods for den fortrinsstilling, som disse få unge, omkring 200 i tal, opnår i sammenligning med de tusinder, der etablerer sig i landbruget ved egen hjælp.

Da vi behandlede udlånsloven for 1958-59 i det høje ting, udtalte den højtærede landbrugsminister henvendt til mit partis ord-

fører, at for ham var det helt uafklaret, om det ville blive bondebruget eller husmandsbruget, der bedst ville evne at klare tingene, hvis landbruget fik vanskelige forhold. Jeg har vist lov til at sige, at vi siden da har fået anskuelsesundervisning i, hvorledes forholdene ligger. Jeg tænker på den redogørelse, vi har fået fra Det landøkonomiske Driftsbureau om forholdene i det sidst forløbne driftsår 1959-60, et driftsår, hvor landbrugsministeren vist vil medgive mig, at forholdene har været vanskelige for landbruget. Denne oversigt fortæller os, at husmandsbruget har haft en forrentningsprocent på 1, medens bondebruget dog har haft en forrentningsprocent på 4; skønt sidstnævnte procent langt fra kan betegnes som tilfredsstillende, er der dog en stor forskel i bondebrugets favør. Sådant kan tingene klares for os efterhånden; jeg synes blot, at det for nogle af os går lidt langsomt med erkendelsen. Jeg har også bemærket, at den højtærede landbrugsminister har udtalt for ikke så længe siden, at vi efter hans opfattelse havde 15 000-20 000 små brug, der burde saneres. Når man nu erkender denne tingenes tilstand, så forstår jeg ikke, at man ikke vil lytte til os og tage fat på problemets løsning, men i stedet vil fortsætte med en udstykning, som næsten alle erkender er forældet jordpolitik.

Nu vil nogen måske spørge: vil det konservative folkeparti da standse al udstykning? Hertil er at svare, at vi fremdeles finder det rimeligt at oprette nye brug i de tyndt befolkede egne, især i den vestlige del af Sønderjylland, og ligeledes på nyindvundne arealer med forsvarlig bonitet, men herudover må kræfterne samles om nedlægninger og sammenlægninger af de for små brug. Endvidere må der søges fremskaffet tillægsjord, hvor dette er muligt på frivillig basis. Det må i fremtiden også blive muligt at sammenlægge små brug med større, når det lille brugs jord ikke på nogen måde kan komme i betragtning som tillægsjord til bestående mindre brug. Herved fremmer vi ikke alene en jordpolitik, der er i overensstemmelse med tidens krav, men vi kommer det meget store antal af ældre husmænd til hjælp, der sidder med de for små brug og gerne vil sælge, men ikke kan, da den eneste køber, der

[Niels Ravn.]

findes, er deres nabo og han ikke må købe efter gældende lov, fordi hans ejendom er for stor.

Jeg har endvidere nogle bemærkninger til lovforslagets enkelte paragraffer. Rådighedsbeløbene efter § 1 er uændret fra i fjor. De bør efter det konservative folkepartis opfattelse væsentligt begrænses. De 11 mill. kr., der foreslås stillet til rådighed af jordfondens midler, skulle være tilstrækkelige til at løse de opgaver, vi mener bør løses gennem denne lovgivning. De 20 mill. kr., der derudover foreslås stillet til rådighed af statskassens midler, kan efter vor opfattelse spares og i stedet indgå i en samlet skattelettelse for landbrugets vedkommende, først og fremmest en lettelse af ejendomsbeskatningen.

I § 1, stk. 2 g, er der et lille beløb, som jeg ikke kan lade være med at sige nogle ganske få ord om; det er de 25 000 kr., der stilles til rådighed for kommunerne til at skaffe arbejdsløse beskæftigelse ved oprettelse af havelodskolonier. Da det drejer sig om havelodskolonier, er det kun bykommuner, der kan være tale om, og det er i dag ikke bykommuners problem at skaffe beskæftigelse for de arbejdsløse, men snarest at finde arbejdskraft til løsning af de forhåndenværende opgaver; så mon ikke det er et beløb, der kunne stryges?

I § 2 foreslås en forhøjelse af lånesummerne til jordkøb, opførelse af bygninger og etablering, både for landbrug og gartneribrug, på sammenlagt 7 000 kr. Det er et betragteligt beløb, ikke mindst når man tænker på, at vi praktisk taget hvert år har forhøjet disse lånesummer. Nu har jeg meget vel set i bemærkningerne, at man har motiveret forhøjelsen med, at der i årenes løb er lagt beslag på en stadig større del af ansøgenes egen opsparede kapital. Vi har vist lov til at sige, at for dem, der skal etablere sig ved egen hjælp, er der i endnu højere grad lagt beslag på den opsparede egenkapital. Der har i de sidst forløbne år — vi kan sige de sidste 10 år — været gode muligheder for de unge, der har været beskæftiget ved landbruget, til at foretage opsparing, og jeg tror, det ville være rimeligt, om vi i et udvalg så nærmere på disse beløb. Jeg forstår på venstres

ærede ordfører, at også venstre kunne tænke sig en anden form for finansiering af disse sidste penge, der skal indskydes i de nye brug.

I § 2, stk. 2, er der et helt nyt afsnit. Ud over de nu nævnte 7 000 kr. er der en mulighed for at opnå yderligere 7 000 kr. pr. brug som lån til det, man kalder supplerende tekniske installationer. Herunder skjuler sig bl. a. indretning af badeværelser og centralvarmeanlæg. Det er for mig en betænkelig ting, man her giver sig i lag med. Man vil altså skaffe disse unge fuldkommen færdigsyede huse. For det første bliver der ved forskelsbehandlingen mellem disse unge og de tusinder, der må klare sig selv, endnu mere uddybet, og for det andet er det for mig et stort spørgsmål, om det også rent moralsk er rigtigt at give disse unge et fuldkommen færdigsyet hjem, så at der slet intet er for dem selv at stræbe imod og spare op til. Det er i hvert tilfælde et område, som vi fra det konservative folkepartis side er meget betænkelige ved.

Så er der § 6, også en ny paragraf, efter hvilken landbrugsministeren kan bemyndige jordlovsudvalget til at slække på renteefterbetalingskravet. For det første mener jeg, at hvis man skal have en sådan ny bestemmelse, så bør den ikke optages i udlånsloven; den hører efter min opfattelse hjemme i statshusmandsloven, hvor disse ting i øvrigt findes. Det er den ene side af sagen, men dernæst finder jeg, at paragraffen er overflødig. Man henviser i bemærkningerne til, at det er for at undgå forskelsbehandling af de tilfælde, hvor der konverteres ved ejerskifte, og de tilfælde, hvor der er tale om frivillig konvertering. Men også efter gældende lov er der mulighed for frivillig konvertering på samme måde som konvertering ved ejerskifte. Ved ejerskifte foretages konverteringen i henhold til § 43, stk. 7, men om den frivillige konvertering uden for ejerskifte står der i statshusmandsloven § 57, stk. 2, 4. punktum, at konverteringen kan finde sted efter reglerne i § 43, stk. 7, altså de samme regler som ved ejerskifte. I den henseende må den ny paragraf altså betragtes som overflødig. Men i øvrigt kan det efter min opfattelse være betænkeligt at slække på renteefterbetalingskravet. Det kan være betænkeligt omkring de større byområder,

[Niels Ravn.]

hvor jeg personligt har været ude for at et brug, der er oprettet i henhold til denne lovgivning, er blevet solgt til en pris, som man overhovedet ikke havde forestillet sig muligheden af, da det blev oprettet. I sådanne tilfælde forekommer det mig i høj grad betænkeligt at man eventuelt kunne finde på helt at frafalde renteefterbetalingskravet. Endelig opstår der også, hvis dette gennemføres i praksis, forskelsbehandling over for de ældre statshusmænd, idet de allerede har måttet betale, så man med rette kan sige, at de unge på denne måde bliver favoriseret på de ældres bekostning.

I øvrigt er denne bestemmelse jo indsat i lovforslaget, jeg havde nær sagt imod det samlede jordlovsudvalgs indstilling — i hvert fald på et enkelt medlem nær — idet man inden for jordlovsudvalget var af den opfattelse, at man måske kunne ændre den gældende praksis, hvorefter man normalt gør renteefterbetalingskravet gældende for en periode af ca. 20 år, således at der blev tale om et kortere åremål — 10 år har været nævnt — men denne lovændring blev fra-rådet fra jordlovsudvalgets side. Jeg vil gerne spørge den højtærede landbrugsminister om begrundelsen for, at ministeren på dette område er gået imod jordlovsudvalgets indstilling.

Jeg skal slutte med at fastslå, at det efter det konservative folkepartis opfattelse ikke er flere nye enheder, dansk landbrug har brug for, hverken af befolkningsmæssige eller erhvervs-mæssige grunde. Det, det danske landbrug har brug for i dag, er en bedre rentabilitet, og det opnås ikke ved at oprette flere for små brug, som der er ingen eller i alt fald for få ansøgere til, men derimod ved at gøre de bestående for små brug større ved nedlægninger og sammenlægninger i langt større omfang, end det i dag er tilfældet. Til at medvirke ved denne opgave er det konservative folkeparti rede. Vi går ind i det udvalgsarbejde, jeg går ud fra kommer, for på saglig vis at

søge vore synspunkter fremmet; men såfremt lovforslaget ikke ændres på afgørende vis, skal man ikke påregne det konservative folkepartis medvirken ved dets gennemførelse.

Axel Sørensen: Jeg kan på det radikale venstres vegne anbefale det fremsatte lovforslag til hurtig og velvillig behandling her i tinget.

Det ville vel ikke være rigtigt at foretage vidtgående ændringer i eller rejse nogen større debat om denne lov, forinden den nedsatte landbokommission, som jo beskæftiger sig med undersøgelse af hele landbrugets stilling og også vil fremsætte sit syn på den fremtidige jordudstyknings og jordfordeling i Danmark, har afgivet betænkning, men man kan sige, at den sidste snes år ikke har været jordfordelingen gunstig. Man har altid haft en politisk modstand at kæmpe med, og dertil kommer nu, at de unge også ser på de måske bedre vilkår, der bliver budt dem i byerne, ønskerne om at få arbejdskraft til byerne og endelig det økonomiske resultat, der kan opnås i det lille brug med de priser, der gælder for dansk landbrugsproduktion.

Betragter man de regnskabsresultater for 1959-60, som nu er offentliggjort af Det landøkonomiske Driftsbureau, viser disse, at de små landbrug under 5 ha har klaret sig dårligst med en forrentning på 1 pct. af den investerede landbrugskapital. Men lægger man dertil det beløb, som det fremgår af regnskabet er familiens arbejdsvederlag, ændrer billedet sig totalt til gunst for en sådan familie. I beretningen oplyses der ikke noget om, hvorvidt den lave forrentning skyldes bygningernes ringe plads eller dårlige indretning; men selv om dette skulle være tilfældet, vil det i praksis ikke være muligt omgående at nedlægge disse brug på forsvarlig måde. Med hensyn til tillægsjord til disse ejendomme synes der ikke at være særlig gode muligheder, til trods for at det almindelige og større gårdbrug hævder disses ejendommers vanske-

[Axel Sørensen.]

lige økonomiske forhold. For at skabe økonomiske muligheder for de familier, som nu engang har fået etableret sig med et sådant for lille jordbrug, bør man i de brug, hvor staten er prioritetsghaver, snarest lade foretage en undersøgelse måske igennem husmandsbrugskommissionerne af, om der ønskes suppleringslån med henblik på en større produktion på det husdyrbrugsmæssige område.

Jeg tænker her på, at der gennem landøkonomiske oplysninger er givet disse mennesker mulighed for at skabe en større produktion blot i kraft af, at de havde lidt større og bedre bygninger. Såfremt den nystartede realkreditfond ikke kan magte en sådan opgave, burde staten i de brug, hvor den er førsteprioritetshaver, tage opgaven op.

I lovforslaget foreslås udlånene forhøjet med henholdsvis 2 000 kr. til jordkøb og 4 000 kr. til opførelse af bygninger, en forhøjelse, der mere må ses på baggrund af en konstateret prisstigning end på at skaffe større produktionsplads i de nye statshusmandsbrug. Jeg vil dog gerne bringe landbrugsministeren en tak, fordi man bringer nogle nye bygningstyper frem til anvendelse i landbrugsbyggeriet vedrørende familiebrug. Vi trænger i høj grad til tekniske og arbejdsbesparende ændringer inden for vort landbrugsbyggeri, og netop på dette område burde staten virke vejledende og fremmende af hensyn til dem, der ønsker at etablere sig; det kan jo erfaringsmæssigt have sin betydning, og det vil det ikke mindst kunne have, hvis den nedsatte landbrugskommission inden længe kan afgive betænkning om brugsstørrelser ved fremtidig jordudstyknings.

Uden en mere rationel jordfordeling og udstykning løses vel næppe heller det aktuelle medhjælper spørgsmål. Her mener jeg at en stærkere udnyttelse af forkøbsretten ville være et middel, og at den anvendte praksis med, at ethvert køb og salg af jord til udstykning skal kunne hvile i sig selv, bør forlades. Statens jordlovsudvalg bruger denne praksis, og det har været en hindring for udnyttelse af forkøbsretten. Den dag, man virkelig skal fremme jordfordelingen, tror jeg man må forlade det princip for en tid.

Så vil jeg gerne takke den højtærede landbrugsminister for den tilføjelse, der er kommet til § 2 i lovforslaget og går ud på, at der ved opførelse af bygninger på de nyoprettede brug kan stilles 7 000 kr. til rådighed til sanitære og tekniske formål, herunder også til indlæggelse af centralvarme. Det samme gælder det beløb på 300 kr., som stilles til rådighed for hensigtsmæssig og smuk læplantning omkring de nye landbohjem.

Det radikale venstre kan foruden disse forbedringer også tiltræde, at der som følge af de nye konverteringsbestemmelser sker en ajourføring og en ændring af efterbetalingskravet for den part af lånet, der var rentefrihed for, således at den forskel, der har været i forholdet ved ejerskifte og frivillig konvertering af lån, fremtidig kan ophæves som følge af den foreslåede hjemmel, der gør det muligt for statens jordlovsudvalg helt eller delvis at kvittere et til lånet knyttet tilsvarende for rentebetaling; det vil her komme til at dreje sig om forholdsvis ældre lån.

Og så vil jeg til slut kun henstille, at man i administrationen i højere grad søger at fremme sagerne. Husk, at der er tale om en ny produktion og et nyt initiativ, som ikke bør hæmmes ved for stor sendrægtighed fra centraladministrationens side.

O. Mathiasen: Jeg forstår det foreliggende lovforslag på den måde, at det væsentligst drejer sig om en ajourføring af de lånebeløb, som af staten stilles til rådighed for oprettelse af statshusmandsbrug. Det er klart, at en forhøjelse af disse beløb er nødvendig i betragtning af de store stigninger, der stadig foregår på jord og byggeri, stigninger, som ikke mindst har fundet sted i det sidst forløbne år.

Jeg kan ikke helt bedømme, om de foreslåede forhøjelser fuldt ud dækker de stedfundne prisforhøjelser. Jeg har set de af statistisk departement udførte beregninger, hvorefter byggeomkostningerne ved et sådant husmandsbrug i 1959 har været ca. 89 000 kr., men i 1960 er steget til ca. 93 000 kr., d. v. s. en stigning på ca. 4,31 pct., og det svarer, så vidt jeg kan se, så nogenlunde til de foreslåede forhøjelser. Jeg forstår i øvrigt, at lovforslaget er i overensstemmelse med den betænkning,

[O. Mathiasen.]

som den af landbrugsministeriet nedsatte kommission har afgivet; og da det vel må siges at være den højeste sagkundskab, der her har talt, må man gå ud fra, at disse beregninger er foretaget så korrekt som muligt.

Vi hilser med glæde, at man som beregningsgrundlag for lovforslaget, hvad bygningstyperne angår, har anvendt den nye typebog for bygninger til mindre landbrug fra 1958. Jeg har studeret denne bog; jeg synes, den er meget interessant. Her gives der en hel masse gode ideer til fornyelse af husmandsbyggeriet, og dermed bliver der mulighed for, at de mange husmandshjem, der i forvejen pynter i det danske landskab, kan komme til at pynte endnu mere, og at de også kan få den bedste praktiske indretning.

Vi hilser med glæde, at dette lovforslag, som allerede nævnt af forskellige ordførere, indeholder en ny bestemmelse om lån til nødvendige sanitetsforanstaltninger; det gælder det nu temmelig uundværlige træk og slip, badeværelse, centralvarme o. s. v.; alle disse ting har indtil nu i mangfoldige husmandshjem været den rene luksus — et ganske urimeligt forhold, mener jeg, når man tænker på de moderne lejligheder i byerne, som alle sammen har disse nødvendige ting. I relation hertil kan også nævnes den nye bygge lov, der, så vidt jeg ved, påbyder alle andre end landbrugere at medtage disse sanitære anlæg. Det er min og mit partis opfattelse, at det er af større betydning end nogen sinde, at bygningerne, produktionsstedet, i det mindre landbrug såvel som i ethvert andet intensivt drevet landbrug er godt indrettet, både pladsmæssigt og med hensyn til isolering og ventilation.

Det er endvidere efter vor mening af stor betydning ved oprettelsen af nye statshusmandsbrug, at byggelånene er så store, at det bliver muligt for den unge mand, der starter et husmandsbrug, at reservere sin opsparede kapital til en god start, det vil sige, at han er i stand til at købe en god besætning og de nødvendige redskaber i stedet for hurtigt at skulle bøde på utilstrækkeligt byggeri.

Vi vil gerne drøfte eventuelle krav om en bedre uddannelse, såvel teoretisk som prak-

tisk, som en forudsætning for, at unge landmænd kan opnå lån fra staten; men til gengæld må det kræves, at lånene er tilstrækkelige til en ordentlig start.

Der er ved tidligere lejligheder — i alt fald fra konservativ side i tinget, det har jeg set og læst — blevet sagt noget om, at man ved disse lån til statshusmændene favoriserer disse husmænd i forhold til andre borgere i landet, især derved, at $\frac{1}{5}$ af lånene er rente- og afdragsfri. Jeg deler ikke denne opfattelse. Jeg mener, der er al grund til, at staten støtter de unge husmænd mest muligt ved starten af et husmandsbrug, dels af rent menneskelige grunde, men også af hensyn til en god samfundsøkonomi. Jeg tror i det hele taget, at der her i høj grad er tale om sund fornuft. Men hvis vi — jeg skal ikke sige meget om det — endelig skal tale om forskelsbehandling af borgere her i landet, kunne jeg nævne adskillige områder, hvor der ydes større — jeg vil ikke sige gaver, men hvor der ydes tilskud på anden måde til andre borgere. Jeg kan nævne den højere uddannelse — jeg mener, det er ganske i sin orden, at staten støtter en sådan uddannelse — men jeg kan også nævne, som det allerede er sket flere gange i tinget, at man tilbyder de nye konstabler, som skal ind i hæren, så favorable vilkår, at det siger sparto til, hvad vi hidtil har hørt. Jeg kan altså ikke se, der er grund til at snakke om forskelsbehandling i forbindelse med statshusmændene. Det er min overbevisning, at de danske husmænd, som ifølge Skjoldborg „ørker den stridige jord“, er tusind gange mere værd for vort samfund end nok så mange konstabler, som får en gratis uddannelse.

Det ærede medlem hr. Peter Larsen sagde, at han mente ikke, der var anledning til her at komme ind på principielle betragtninger; det mener jeg for så vidt heller ikke der er, men det ærede medlem kom selv med nogle principielle bemærkninger, og jeg vel gerne have lov at sige nogle få ord, som gælder de mere principielle forhold.

Det er naturligvis ikke nødvendigt i dette høje ting, hvor der er så mange eksperter inden for såvel landbrug som byerhverv, at komme nærmere ind på hele det store problemkompleks vedrørende dansk land-

[O. Mathiasen.]

brug. Enhver er klar over, at det drejer sig om at finde ud af, hvordan vi får standset eller i hvert fald hæmmet den stadig stigende udvandring — eller indvandring, om man vil — fra landbrug til byerhverv. Jeg går ud fra, at det er den almindelige opfattelse, at denne udvandring må hæmmes, hvis resultatet ikke skal blive, at dansk landbrug kommer til at sakke bagud, det landbrug, som man vel stadig må anse for at være det bærende erhverv i landet.

Som forholdene udvikler sig, er det, så vidt jeg kan se, ikke muligt for landbruget at optage sit eget fødselsoverskud, og det vil ikke være muligt at fremskaffe de produkter i tilstrækkelig mængde, som er nødvendige dels til landets eget behov, dels til den udførsel, som må til, hvis vi skal bevare balancen i valutaforholdene. Hvis der skal sikres en stigende produktion af landbrugsprodukter til hjemmeforbrug og eksport, må det efter min mening være en forudsætning, at en væsentlig del af det stadig aftagende landbrugsareal drives så intensivt som muligt, d. v. s. især med en stor husdyrproduktion. Men den hidtidige udvikling i landbruget synes at gå i retning af mindre husdyrhold, vel væsentlig på grund af mangel på arbejdskraft, men også af andre grunde. Jeg tror, det er den almindelige opfattelse, at husdyrene er noget ganske fundamentalt i landbruget. Derfor er det vigtigt at sikre en brugsstørrelse, hvor man er henvist til den mest intensive drift, og det mener jeg gælder husmandsbrugene. Det drejer sig altså om at få en så effektiv udstykning til husmandsbrug som muligt.

Og her kommer jeg så til det sidste spørgsmål, jeg gerne vil røre ved. Det er en kendsgerning, som man ikke behøver at komme nærmere ind på, at jordudstykningsen i de senere år er dalet katastrofalt; i virkeligheden er der næsten ingen stigning i oprettelsen af selvstændige husmandsbrug. Jeg har forbindelse med en hel række personer inden for husmandsbevægelsen, husmandsforeningerne o. s. v., og jeg tror, det er rigtigt, når man siger, at når der ikke er flere ansøgere til statshusmandsbrugene, skyldes det, at man ved i forvejen, at der ikke er jord til rådighed. Flere af disse husmandsførere har sagt til mig, at hvis

der bare var jord nok, ville det strømme til med ansøgere, og at man også er i stand til i de allerfleste tilfælde at skaffe de penge, der skal til, for at en husmand kan overtage et sådant brug.

Jeg så i juleferien en meget interessant beregning, der er foretaget på en af vore kendte husmandsskoler. Skolens leder havde spurgt de unge landmænd, der var elever på skolen, hvor meget de havde sparet op i den tid, de havde arbejdet ved landbruget, enten hjemme eller som medhjælper hos fremmede; og det var en meget optimistisk opgørelse, for de unge elever oplyser, at de har sparet fra 10 500 til 30 780 kr. op fra 14 års alderen og op til 25-30 års alderen. Selv om der her vel nok er tale om nogle af de bedste af vore unge landmænd, så siger det i hvert fald, at de kan spare penge op, og at de også gør det, således at de fuldt ud er i stand til at betale de penge, der kræves, for at de kan få et statshusmandsbrug. Det er altså ikke her, der er noget i vejen. Det er heller ikke, fordi de unge landmænd ikke er dygtige nok til at passe den bedrift, de får betroet. Alle husmænd, jeg har talt med, siger, at det er meget sjældent, statshusmænd må gå fra deres brug i utide.

Men hvad er der så i vejen? Det kan siges ganske kort. Der er nemlig kun én ting i vejen: der mangler jord; der er ikke jord nok til rådighed. Jeg vil gerne i denne forbindelse rette nogle spørgsmål til den højtærede landbrugsminister — jeg ved, at der her er tale om forhold, som han er helt klar over —: er der ikke mulighed for, at der kan skaffes mere landbrugsjord frem til udstykning til statshusmandsbrug? Bli- ver statens jordlovsudvalgs forkøbsret fuldt udnyttet? Kan man ikke udvide denne forkøbsret? Er man helt fremmed for tanken om at benytte mere radikale metoder for at få jord til rådighed? Er man fremmed for tanken om at finde frem til andre brugs- og driftsformer, f. eks. andelsbrug og kooperative foretagender? Og til allersidst: er man helt fremmed for tanken om at ekspropriere jord fra de store jordbesiddelser, hvis det anses for nødvendigt og opportunt?

Givet er det efter min mening, at dansk landbrug i den kommende tid vil komme ud for store problemer, som vil give anledning til mange spekulationer og overvejelse

[O. Mathiasen.]

ser, hvorunder det måske bliver nødvendigt, at man ikke viger tilbage for en meget radikal omvurdering af forholdene.

Jeg vil gerne spørge den højtærede landbrugsminister — idet jeg som nyt medlem beder undskyldte, at jeg ikke er helt klar over det — er det sådanne store fremtidsproblemer, som den siddende landbokommission arbejder med, eller er det mere de, om jeg så må sige, dagsaktuelle, snævre krav, man arbejder med?

Jeg skal slutte med at sige, at jeg går ud fra, at den højtærede landbrugsminister vil give mit parti en repræsentant i landbokommissionen, og dermed skal jeg tilsige mit partis absolut velvillige støtte ved behandlingen af det foreliggende lovforslag.

Bækgaard: Af det forhåndenværende materiale kan jeg se, at der ved behandlingen af den gældende lov om udlån til statshusmandsbrug i januar 1960 skete en del ændringer i forhold til den foregående lov. Bl. a. skete der en nedsættelse af de forskellige afdragstider fra helt op til 138 år ned til en ensartet afdragstid på 60 år; endvidere blev der gennemført forhøjelser af lånene i lighed med de forhøjelser, som det foreliggende lovforslag skitserer.

Jeg kan forstå, at der for et år siden var nogen betænkelighed hos de forskellige partier, bl. a. undlod jo det konservative folkeparti at stemme for lovforslaget, og jeg kan med det samme sige, at de uafhængige ikke kan stemme for det foreliggende lovforslag, således som det er udformet. Vi mener, at udviklingen i landbruget har ændret sig så meget i den sidste tid, at lovforslaget, hvis det gennemføres, let kan komme til at virke som en hæmsko over for en del af låntagerne og ikke — som tilsigtet — som en hjulpekilde. For med de lånestørrelser, der figurerer i forslaget, kan der kun, hvis der tænkes på nyoprettede brug, blive tale om brug af en beskeden størrelse.

Jeg kan fra behandlingen sidste år af dette emne se, at det ærede medlem hr. Axel Sørensen skitserede en brugsstørrelse på mindst 8 ha god jord. Mon det ærede medlem er klar over, at ifølge Landøkonomisk Driftsbureau har brug under 10 ha i sidste regnskabsår kun givet ejerne en

årsindtægt på 6 000-8 000 kr., når handelsværdien skal forrentes med 5 pct.? Det er noget af det samme, som det ærede medlem hr. Niels Ravn var inde på for lidt siden. Jeg vil gerne spørge, om det kan være det høje tings opgave at lade unge medborgere gå ind til så lille en årsfortjeneste under de nuværende prisforhold på trods af en stor arbejdsindsats. Man kan endda se eksempler på, at ejere af sådanne små brug simpelt hen har forladt dem og taget arbejde andetsteds, hvor de kan få højere løn.

I praksis har vi adskillige eksempler på denne lovs virkninger. Jeg kunne således ønske, at alle her i tinget ville aflægge et besøg f. eks. i Sdr. Vium's udstykningskoloni og sætte sig ind i låntagernes forhold her. Mange ville sikkert deraf drage den slutning, at i stedet for de ca. 55 brug burde der kun være 30, måske færre. Staten kunne her have undgået at få en ret stor kapital bundet, dårligt forrentet og afdraget.

Angående dette sidste forhold har en kendt landbrugsskoleforstander, der virkelig forstår sig på de ting, vi her debatterer, sagt, at staten favoriserer sine låntagere gennem denne lov med omkring 50 000 kr. pr. låntager, et tal, som også det ærede medlem hr. H. C. Toft var i nærheden af under debatten i fjor. Det kan dog ikke være statens opgave at give nogle borgere fortrinsret for andre, men jeg kan forstå, at det synspunkt er ikke helt det samme som det, det ærede medlem hr. O. Mathiasen har.

Hvad angår tillægsjord, vil jeg tillade mig at give udtryk for mit syn på jordlovsudvalget og dets beføjelser. Den måde, hvorpå dette udvalg ifølge forkøbsretten kan gribe ind ved ejerskifter over for brug med en vis grundværdi, savner sidestykke i almindelig handelspraksis. Jeg behøver blot at nævne udvalgets overtagelse af en gård ved Uglev på Thyholm sidste efterår, men der er desværre flere tilsvarende sager. Som forholdene har udviklet sig for landbruget, med tekniske hjælpemidler i marker og i stalde, kan afgivelse af jord kun finde sted i ganske få, isolerede tilfælde.

Jeg må her gøre opmærksom på, at der kun findes ca. 4 000 brug på over 60 ha, hvorimod der er 39 000 under 5 ha og 54 000 mellem 5 og 10 ha. Det, der bør

[Bækgaard.]

tages stilling til her, er, om der bør hjælpes med til en sammenlægning af de små brug og ikke, som tilfældet er, at bibeholde funktioner, som tiden og udviklingen er løbet fra. Forbuddet mod nedlæggelse af landbrugsejendomme bør ophæves, således at der mand og mand imellem frit kan disponeres med hensyn til udvidelse eller nedlæggelse, og der vil i så fald blive frigjort boliger til den hårdt tiltrængte arbejdskraft, som landbruget mangler. I nogle tilfælde ønsker folk da heller ikke at benytte sig af statens formidling af til lægsjord. På Herningegnen har for nylig 11 landmænd i fællesskab købt ca. 100 ha. De udbetaler et beløb pr. ha, og resten låner, forrenter og afdrager de solidarisk over 10 år i en stedlig sparekasse. Læhegn og veje vil blive anlagt og vedligeholdt af de midler, som folk fra andre, bedre økonomisk stillede erhverv erlægger for leje af jagten. Disse landmænd, som har 6-18 ha på deres nuværende bedrift, deler det nye areal sådan, at de alle får ca. 20 ha hver. Afstanden til den nye jord er ca. 1-5 km. Jeg synes, det er et eksempel på det frie initiativ, og det går imod dette lovforslag.

Hvad angår lovforslagets lånemuligheder til gartnerier og frugtavl, ser vi på det med lidt mere velvilje, idet disse erhverv ikke i særlig stor udstrækning kan udnytte tekniske hjælpemidler til erstatning for den dyre arbejdskraft. Det forekommer os imidlertid, at størrelsen af lånebeløbene til produktionsapparatet, i dette tilfælde jord og drivhuse, burde gøres større — det gjorde det ærede medlem hr. Peter Larsen også opmærksom på for lidt siden — men vi ønsker, at forhøjelsen sker på bekostning af lånet til beboelsesbygninger.

Ud fra disse betragtninger kunne vi tænke os, at dette lovforslag ændredes, således at reglerne om lån til gartneri, frugtavl og havelodskolonier blev optaget i en særlig lov, og at selve loven om udlån til statshusmandsbrug blev ophævet eller erstattet med en lov, der kan være en midlertidig støtteforanstaltning for sammenlægning af urentable små brug.

Landbrugsministeren (Skytte): Jeg vil gerne takke de ordførere, der har erklæret

sig villige til en velvillig behandling af det foreliggende lovforslag.

Det er jo rigtigt, som det ærede medlem hr. Peter Larsen og flere ærede ordførere fremhævede, at dette lovforslag er en ajourføring, en registrering, af de prisstigninger, der har fundet sted, og der er derfor intet særlig, i hvert fald principielt, nyt i lovforslaget. Derfor synes jeg heller ikke, der ved denne lejlighed er grund til — heri er jeg også enig med det ærede medlem hr. Peter Larsen — at gå ind i en stærkt principiel debat. Det er der så meget mindre, som forhandlingen om lovforslaget sker på et tidspunkt, da landbrugskommissionen for længst er gået i gang med behandlingen af netop de spørgsmål, som drøftes her, spørgsmålet om brugsstørrelser og mange andre spørgsmål i forbindelse med rationalisering inden for landbruget, om en moderniseret landbolovgivning i det hele taget, herunder også en stillingtagen til, hvorvidt det skal være nemmere at nedlægge landbrug, end det er i dag. Alle disse spørgsmål og mange flere — det vil jeg gerne sige i anledning af det, der er fremsat her — drøfter landbokommissionen, ikke alene de såkaldte dagsaktuelle spørgsmål — jeg vil nu nøjes med at sige aktuelle spørgsmål — men også mere langsigtede spørgsmål af betydning for landbruget. Kort sagt, vi vil i landbokommissionen drøfte eller forsøge at drøfte alle spørgsmål af betydning inden for landbrugsområdet, og når det er tilfældet, synes jeg det vil være at foregribe begivenhedernes gang i dag at lægge os alt for fast på et bestemt og ufravigeligt standpunkt. Jeg synes, at det ærede medlem hr. Niels Ravn gjorde det, og jeg lagde mærke til, at det ærede medlem hr. Bækgaard gjorde det samme. For min egen del vil jeg forbeholde mig på nuværende tidspunkt at lade mig påvirke dels af udviklingen, dels af de oplysninger, vi kommer i besiddelse af i landbokommissionen, til en rent saglig bedømmelse af, hvad der vil være den rette fremgangsmåde fremover inden for landbruget.

Vi har jo tidligere her i salen drøftet spørgsmålet om brugsstørrelser, og jeg skal ikke sige mere om det i dag. Jeg vil gerne fremhæve over for det ærede medlem hr. Niels Ravn, at det er forkert at dømme

[Landbrugsministeren.]

ud fra 1 års resultat, som det ærede medlem gjorde det her, idet han sagde, at det sidste år havde jo vist, at bondebrug var bedre end husmandsbrug. Jeg tror også, at indehavere af bondebrug vil mene, at man ikke kan dømme ud fra et enkelt år. Mine bemærkninger om bondebrugets vanskelige tider gik ud på, at der er større og større vanskeligheder ved at skaffe medhjælp i landbruget, og disse vanskeligheder må naturligvis i første række ramme bondebruget, idet man ikke kan opretholde intensiv drift i brugsstørrelser på 30-40 ha, hvis man ikke kan få den fornødne medhjælp. Der har de mindre husmandsbrug på 10-15 ha den fordel fremfor bondebruget, at de kan passes ved mandens, konens og børnenes egen indsats i bedriften.

Må jeg endelig til de enkeltheder, der er fremhævet her, sige, at jeg vil gerne være med til at se nærmere på størrelsen af drivhuslånene. Når jeg har foreslået disse tal, skyldes det en enig indstilling fra statens jordlovsudvalg, hvor man jo, synes jeg, har visse forudsætninger for at dømme om det på basis af den stigning, der er sket, og hvor man altså på basis af de faktiske forhold skulle kunne afgøre, hvad der er det rette beløb for lån. Men jeg er som sagt villig til at drøfte, om disse drivhuslån er sat for lavt.

Med hensyn til konverteringen, som det ærede medlem hr. Peter Larsen tilsluttede sig, vil jeg gerne sige, at vi her bygger på en indstilling fra den kommission, som i sin tid var nedsat — ganske vist ikke for specielt at drøfte dette forhold, men for at drøfte forslag til statshusmandslov. I denne kommission var der enighed om en kortere afdragetid, og det er det, vi ønsker fulgt op. Jeg mener også, det er rigtigt at gøre det.

Både det ærede medlem hr. Peter Larsen og det ærede medlem hr. Niels Ravn var inde på spørgsmålet om renteefterbetalingen. Jeg vil herom sige, at jeg ikke føler mig i modstrid med statens jordlovsudvalg, og jeg forstår ikke det ærede medlem hr. Niels Ravn, når han siger, at jeg er det. Jeg for min del har ønsket — og jeg ønsker det stadig væk og håber også, at jeg kan blive enig med statens jordlovsudvalg om det — at få fastlagt, jeg havde nær sagt ganske bestemte retningslinjer. Jeg finder det urimeligt, at de, der har startet på et så

tidligt tidspunkt som i 1920'erne, skal kunne komme ud for at måtte erlægge renteefterbetaling ved konvertering eller ved salg, når dette sker i dag. Jeg synes faktisk, at når en statshusmand har haft sin ejendom i f. eks. en snes år, kan man ikke længere sige, at der i mindste måde er et spekulationsmoment ved hans besiddelse af ejendommen, men så bør han efter mit skøn også fritages for efterbetalingspligten.

Alt dette er jeg villig til at drøfte med udvalget, hvor vi måske i fællesskab kan finde en form, der på én gang øver retfærdighed mellem de forskellige årgange af dem, der har fået statshusmandsbrug, og over for dem, der starter i dag. Det vil da være ønskeligt, at det bliver sådan i fremtiden, at man ved salg kan blive klar over, hvor man er henne, og hvor meget der kan blive tale om at efterbetale.

Det har undret mig, at der fra mange forskellige hold her er fremkommet kritik af, at udlånsloven skal indeholde mulighed for, at der kan gives lån til teknisk-hygieniske installationer. Jeg tror dog, de fleste vil erkende, alene ud fra arbejdsmæssige hensyn, at det i et moderne, helt nyopført stuehus i dag er en nødvendighed, at man har en så praktisk indretning og god teknisk installation som muligt. Det er det, der ønskes fremmet gennem muligheden for at yde lån på dette område. Det glæder mig da også at konstatere, at der her i tinget er klart flertal for det. Men det undrer mig som allerede sagt, at repræsentanter for landbruget kan give udtryk for betænkeligheder ved at give lån til en sådan modernisering, der er tiltrængt, og som det efter min mening også i høj grad er rimeligt at gennemføre.

Også spørgsmålet om nedlægning af landbrug har været fremme. Det ærede medlem hr. Bækgaard gik endog så vidt, at han sagde, at landbrug frit burde kunne nedlægges. Mon dog ikke det ærede medlem ved lidt nærmere eftertanke vil erkende, at det er at gå for vidt? Jeg tror, at vi en periode som den nuværende ville opleve en i høj grad u hensigtsmæssig fordeling af jord mellem ejendommene, hvis vi ikke havde visse regler om opretholdelsespligt for landbrug. Det standpunkt har da også indtil dato været almindeligt i landbruget, at det er ganske godt at have visse regler her. Jeg

[Landbrugsministeren.]

har allerede tidligere sagt, at vi i landbo-kommissionen drøfter dette spørgsmål, og jeg personlig er indstillet på, at vi må have større frihed; vi må have en mere bevægelig lovgivning her, men det er noget helt andet end ubetinget frihed. Jeg er også indstillet på, at der skal være mulighed for sammenlægning af landbrug; det berøres nu ikke af det foreliggende lovforslag på anden måde, end at der åbnes mulighed for også at give lån i tilfælde af sammenlægninger.

Det ærede medlem hr. Niels Ravn sluttede med at sige, at det ikke var flere nye enheder, vi havde brug for i dansk landbrug. Derfor undrede det mig, at han samtidig gik ind for oprettelse af brug i tyndt befolkede egne, for den væsentligste oprettelse af nye brug sker nu netop i de tyndt befolkede egne. Hvis man gør det op, vil man se, at det er i de vestlige og sydlige dele af landet, vi normalt har det største antal nyoprettelser af brug. Jeg kan trøste det ærede medlem med — hvis det ærede medlem har brug for trøst, men det er måske ikke tilfældet — at vi hvert år nedlægger flere landbrug, end vi opretter, således at det samlede resultat i disse år er, at der bliver færre driftsenheder, end vi tidligere har haft. Jeg nøjes med at konstatere dette.

Jeg har allerede svaret på, hvad man bestiller i landbokommissionen, hvilket spørgsmål der er til drøftelse dér.

Med hensyn til spørgsmålet om udnyttelse af forkøbsretten vil jeg sige, at det er min opfattelse, at forkøbsretten udnyttes i ret vidt omfang, hvor der er praktiske muligheder derfor. Men udnyttelsen af forkøbsretten hæmmes i nogen grad af de høje priser på landbrugsejendomme i dag. Udnyttelsen hæmmes også af, at man fra statens jordlovsudvalgs side — hvad jeg synes er rigtigt — ikke for tiden går ind for en stærk udstykning af bondebruget. Hvis der i dag handles med gårde, der har et passende tilliggende, som er vel beliggende i forhold til bygningerne, ja, så synes jeg ikke at der under de nuværende forhold er stærk grund til at gå ind med forkøbsretten, og da slet ikke for at fremskaffe jord til oprettelse af nye brug.

Det var vist i alt væsentligt de bemærkninger, jeg havde at gøre til de fremsatte udtalelser. Jeg vil til slut sige, at det er mit

håb og min tro, at man i udvalget relativt hurtigt kan finde frem til en indstilling om gennemførelse af dette lovforslag. Jeg gentager, at jeg er rede til at drøfte de forskellige lånestørrelser og forskellige af de andre spørgsmål, der er rejst i dag, med udvalget. Selv om der ikke her er tale om en hastelov, ser vi den dog gerne gennemført hurtigt af hensyn til tilrettelæggelsen af administrationen, som jo helst skulle være så langt fremme, at man kunne gå i gang med at praktisere loven til skæringsdagen; det er jo altid at foretrække.

Niels Ravn: Jeg har først en ganske enkelt bemærkning til det ærede medlem hr. Axel Sørensen, der var inde på de lave forrentningsprocenter, vi ser inden for husmandsbruget. Det ærede medlem mente, at disse lave forrentningsprocenter kunne begrundes med, at disse brug havde for lille bygningskapacitet til at fremstille en tilstrækkelig stor produktion. Efter min opfattelse er der få husmandsbrug, som i hvert fald ikke har bygningskapacitet til omsætning af de fodermidler, der kan avles på bruget.

Jeg ved ikke, hvor vidt man ønsker at gå med hensyn til landbrugets industrialisering. Skal vi følge det ærede medlems tankegang, kan vi nemt ende dér, at det, der er brug for til en landbrugsbedrift, er en byggegrund, og det er dog vist ikke det, der er meningen.

Så har jeg en ganske enkelt bemærkning til den højtærede landbrugsminister, der til sidst ikke kunne finde overensstemmelse i mine betragtninger om, at det ikke var nye enheder, dansk landbrug i dag har brug for. Min fortsættelse lød: men derimod en bedre rentabilitet, og det opnår man ikke ved at oprette nye landbrug, som man i forvejen ved er for små. Derfor kan man godt, hvor særlige forhold gør sig gældende, fortsat gå med til at oprette nye brug.

Så var den højtærede landbrugsminister inde på renteefterbetalingskravet og mente sig ikke i uoverensstemmelse med statens jordlovsudvalg. Det forstår jeg ikke. Det er dog en kendsgerning, at i referatet af det møde, hvor disse ting blev behandlet, gik jordlovsudvalget ind på at ændre sin praksis, som jeg sagde i mit første indlæg, fra de hidtil gældende ca. 20 år til kun 10 år, men udvalget frarådede en

[Niels Ravn.]

lovændring; men vi har dog alligevel fået den, så efter min opfattelse må der dog være en vis uoverensstemmelse mellem den højtærede minister og jordlovsudvalget.

Den højtærede minister var også inde på forrentningsprocenterne og sagde, at vi ikke kan dømme ud fra et enkelt år. Nej, det er rigtigt, højtærede minister, og vi kan godt for min skyld tage nogle flere år med. Jeg har tallene for nogle år tilbage. Vi har 1956-57. Da var den i husmandsbruget 2,5, i bondebruget 4,8. Vi kan gå videre til 1957-58. Da var den for husmandsbruget 1,6 og for bondebruget 4,6. 1958-59 var den for husmandsbruget 3,1 og for bondebruget 5,4, og som nævnt var den i år for husmandsbrugs vedkommende 1,0 og for bondebrugs vedkommende 4,0. Det gælder altså ikke bare for et enkelt år; her er en klar og tydelig tendens, som det vistnok er svært at bortforklare, og jeg tror også, at den højtærede minister, når de nye vurderinger efterhånden bliver tilgængelige for offentligheden, vil erfare, at vurderingsmændene har vurderet de mindre brug derhen, at der ikke er videre basis for forhøjelse af værdierne, medens man for de store brugs vedkommende vil se en meget kraftig forhøjelse af vurderingssummen.

Den højtærede minister henviste de ting, vi her diskuterer, til behandling i den store landbokommission. Det er ikke noget nyt. I de år, vi havde den lille kommission, der kun havde relation til de ting, vi drøfter i dag, fik vi gang på gang at vide, at vi skulle vente på denne kommission, men da den blev færdig, viste det sig, at den kun havde villet beskæftige sig med de ting, der havde direkte relation til lånenes løbetid, afdragstid og forrentning, men de principielle ting om strukturen lagde man fra sig. Nu skal vi så på ny have henvisning til en kommission, hvis resultat vi ikke kender. Vi ved kun, at dermed fortsættes en udvikling, som efter vor opfattelse er i

strid med landbrugets tarv. Må jeg slutte med at sige til den højtærede minister: det er ikke en kommissionsbetænkning, dansk landbrug har behov for i dag; det er handling.

Axel Sørensen: Jeg har kun en enkelt bemærkning til det ærede medlem hr. Niels Ravn, der mente, at jeg ville industrialisere husmandsbruget, fordi jeg i mit første indlæg udtalte, at de mange brug, som vi opretter i dag, måske er for små. Der sidder nogle mennesker, der uddannelsesmæssigt ikke lader noget tilbage at ønske med hensyn til dygtighed; de mangler kun jorden; og da er spørgsmålet, sagde jeg, om man skulle give dem lån til lidt bedre bygninger, fordi de har for lidt plads til at producere på, således at de kunne deltage i den produktion, som man har taget op i de store brug. Tænk på de mange hestestalde, der er erstattet af grisesotalde. Man har i det store landbrug taget sin store part af den øgede landbrugsproduktion, der har fundet sted i de senere år, uden at husmandsbruget måske er kommet tilstrækkelig med, fordi det har haft for lidt plads til at producere på.

Når man omtaler det økonomiske resultat i husmandsbruget, må jeg også føje til, at familiens arbejdsvederlag her er langt større afsat i regnskabet end for den store bedrift, naturligvis fordi dens indflydelse er langt større i den lille bedrift. Tager man det i betragtning sammen med forrentningsprocenten, kommer vi op på omkring 10 pct. som forrentning af den indskudte kapital.

O. Mathiasen: Jeg vil bare sige, at jeg er ganske enig med den højtærede landbrugsminister i, at der ikke ved behandlingen af dette lovforslag er nogen særlig anledning til at komme ind på en hel masse store problemer, der angår landbrugets stilling i dag og i fremtiden, og det var heller ikke det, jeg tilsigtede med mine bemærkninger. Jeg er ganske tilfreds med den højtærede landbrugsministers bemærk-

[O. Mathiasen.]

ninger om det arbejde, som den store landbokommission beskæftiger sig med. Jeg håber bare, at det ikke varer alt for længe, før der kommer en betænkning, og jeg går ud fra, at der, når denne betænkning kommer, vil blive lejlighed til også i tinget på en eller anden måde at komme ind på behandlingen af de mange både aktuelle og principielle spørgsmål, som denne kommission har arbejdet med.

Bækgaard: Hvad angår den højtærede landbrugsministers bemærkninger med hensyn til fri nedlæggelse af landbrug, vil jeg sige, at jeg kan forstå, at den højtærede landbrugsminister måske nok kunne tænke sig større frihed dér; jeg kan i øvrigt give et eksempel. I 1927 oprettedes der 4 statshusmandsbrugovre hos os. Nu i efteråret er det ene solgt til Danmarks første andels-sostald, men det har været måneder, inden staten gav lov til, at den nye institution lejede jorden videre fremover. Mon ikke en sådan lov burde revideres? Det vil jeg henstille til den højtærede landbrugsminister at undersøge.

Teichert: Jeg vil gerne erklære mig helt enig i den højtærede landbrugsministers ønske om en meget hurtig behandling af lovforslaget. Det er afgørende nødvendigt for de implicerede parter, at det sker. Jeg vil gerne fastslå, at vort parti afgjort ikke er interesseret i at gå ind i en principdebat, selv om der kunne være lejlighed til det; der er så megen usikkerhed i landbrugets vilkår, og da landbokommissionen er midt i arbejdet, synes jeg det er rigtigst at afvente dens betænkning.

Landbrugsministeren (Skytte): Til det ærede medlem hr. Bækgaard vil jeg gerne sige, at det spørgsmål, det ærede medlem rejste, vil jeg være parat til at se nærmere på. At der i det specielle tilfælde, det ærede medlem nævnte, har været vanskeligheder, skyldes det ganske simple, at statshusmandsloven forudsætter opretholdelsen af selvstændige enheder, og at overdragelsen skal ske til en familie, som bor på ejendommen og er både ejer og bruger. Men jeg forstår, at sagen måske er klar. Når det

har været længe, er det, fordi der skal noget ekstraordinært til for at klare et sådant spørgsmål.

Til det ærede medlem hr. Niels Ravn vil jeg sige, at jeg synes, det er en meget rask bemærkning, at det er ikke kommissionsbetænkninger, vi trænger til, men det er handling. Jeg bør måske minde om, at ønsket om nedsættelsen af en stor landbokommission blev først fremsat i tinget af en partifælle af det ærede medlem, godsejer Tesdorpf, som dengang var medlem. Da det endelig blev til noget — og man har bebrejdet mig, at det varede længe, selv om jeg i hvert fald var den første, der fik det gennemført — erklærede alle partier sig meget tilfredse dermed.

Jeg forstod det som et tilsagn om, at man i denne kommission sagligt og nøgternt skulle søge at kulegrave alle problemer, og jeg går ud fra, at de, der har givet tilsagn om at ville medarbejde i kommissionen, i mellemtiden også ventede med at tage et endeligt og afgørende standpunkt til de problemer, som netop kommissionen behandler. Hvis man synes, det varer for længe, kan man jo bryde ud, men indtil nu kan man da i hvert fald ikke bebrejde landbokommissionen, at den har siddet for længe. Resultatet af den lille kommissionsbehandling blev jo, at vi fik et forslag om udlån i forbindelse med statshusmandsloven, og det er blevet gennemført, om ikke i enighed, så dog med overvejende tilslutning. Jeg venter mig og håber på meget store praktiske resultater af landbokommissionens arbejde og håber, vi kan samle et stort flertal for gennemførelse af nødvendige og gavnlige foranstaltninger for det samlede landbrug.

Niels Ravn: Først to ord til det ærede medlem hr. Axel Sørensen. Nu forstår jeg overhovedet ikke det ærede medlem mere. Det ærede medlem hævdede heroppefra, at der er en række landbrug, der har for lidt jord til, at de kan leve af det. Derfor må de have mere bygningsplads. Det skulle være argumentation mod, at man ønskede landbruget industrialiseret. Det forstår jeg ikke.

Dernæst til den højtærede landbrugsminister. Ja, naturligvis er mit parti også i høj grad interesseret i det kommissions-

[Niels Ravn.]

arbejde, der foregår. Vi har ønsket denne kommission for længe siden, og havde vi fået den da, havde vi måske været færdige i dag. Derfor afventer vi alligevel dens resultat med interesse, men det skulle da ikke forhindre, at spørgsmål, der for os allerede er afklaret, skulle kunne løses nu i stedet for at vente, til denne kommission bliver færdig med sit arbejde. Jeg må derfor konstatere, at den højtærede landbrugsminister på disse områder stadig ønsker at vente på kommissionens betænkning, medens vi ønsker at skride til handling.

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslagets overgang til anden behandling vedtoges uden afstemning.

Teichert: Jeg foreslår, at lovforslaget henvises til behandling i et udvalg på 17 medlemmer.

Uden forhandling eller afstemning vedtoges dette forslag.

Formanden: Der er ikke mere at foretage i dette møde.

Folketingets næste møde afholdes i morgen, torsdag den 12. januar, kl. 13 med følgende dagsorden:

1) *Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående:*

Forslag til lov om udlån til statshusmandsbrug m. m.

2) *Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående „Kongeriget Danmarks Hypotekbank“s beretning for regnskabsåret 1959-60.*

3) *Spørgsmål om fremme af forespørgsel til justitsministeren og forsvarsministeren af Herluf Rasmussen m. fl.*

4) *Første behandling af:*

Forslag til lov om udlån til arbejderboliger på landet.

5) *Første behandling af:*

Forslag til folketingsbeslutning angående folketingets ombudsmands beretning for året 1959.

Mødet hævet kl. 15⁵².

15.møde.

Torsdag den 12. januar kl. 13.

Formanden: I skrivelse af dags dato meddeler indenrigsministeren, at han ønsker mundtligt at fremsætte:

Forslag til lov om den amtskommunale beskatning,

forslag til lov om beskatning til kommunerne af faste ejendomme og

forslag til lov om statens overtagelse af visse kommunale udgifter m. m.

I skrivelse af dags dato meddeler finansministeren, at han ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til lov om ændring i lov om afgift af forlystelser og

forslag til lov om ændring i lov om afgift af spiritus, vin og øl.

I skrivelse af dags dato meddeler socialministeren, at han ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til lov om ændring i lov om invalide- og folkepension og lov om pension og hjælp til enker m. fl. (Om forhøjet statsrefusion).

Medlemmer af folketinget Iver Poulsen, Arne Bertelsen, Bækgaard, Grøndahl, Mose Hansen og Rimstad har meddelt mig, at de ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til lov om ændringer i lov om valg til folketinget.

Skriftlig fremsættelse af lovforslag.

Socialministeren (Bomholt): Jeg skal her ved tillade mig for det høje folketing at